

חבל נחלתו

סימן ו

האם בעל אתר באינטרנט צריך להשביתו בשבת

שאלה

האם אדם אשר ברשותו אתר באינטרנט צריך להשביתו בשבת?

תשובה

א. דרך הבעלות על אתרי אינטרנט היא כן: האדם פונה לחברת שרתים אשר ברשותה מחשבים גדולים עם קבולת גדולה מאד המחברים תמידית לרשת האינטרנט, הוא קונה ממנה או שוכר ממנה מקום, ובו בונה אתר למידע או למכירות וכד'. כאשר את האתר הוא מפעיל מהמחשבים שלו. הגולשים נכנסים לאתר, ואם האתר מיועד לקניה הם מבצעים פעולות קניה ומכירה תוך כדי הגלישה באתר.

השאלה היא: אם בעל האתר יהודי שומר שבת והאתר נועד בעיקרו ליהודים האם הוא צריך להסירו מן הרשת בשבת כדי שיהודים בכל מקום בעולם לא יגלשו בו?

ישנו פרסום של חברת תוכנה לבעלי אתרים באינטרנט בו היא מציעה תוכנה אשר אינה מאפשרת לגלוש לאתר בשבת, ומבחינה בין אזורים שונים בעולם וזמן כניסת השבת בכל מקום בעולם. היתרון שבה שהיא בודקת את הזמנים בכל מקום

ואינה מאפשרת כניסה לאתר רק ממקומות מסויימים בעוד שמקומות שעדיין לא נכנסה שבת או כבר יצאה שבת היא מאפשרת כניסה¹. כמו"כ כיון שהיא אינה מכבה את האתר, דירוגו בהערכת אתרים אינו יורד.

בפרסומיה של חברת התוכנה נאמר כי בעל אתר אשר אינו מתקין תוכנה זו עובר בארבעה איסורים: א) לפני עיוור ומסייע בידי עוברי עבירה. ב) הנאה ממלאכת שבת מכניסת גולשים לאתר. ג) מקח וממכר בשבת אם קנו מהאתר. ד) קריאה בשטרי הדיוטות בשבת.

נבדוק את הדברים.

ב. ראשית מן הראוי לבדוק מה אחריות בעל כלי על שביתת כליו בשבת.

הטור פסק (או"ח סי' רנב) עפ"י הסוגיא במס' שבת (יה ע"ב): "מותר להתחיל במלאכה בע"ש סמוך לחשיכה אע"פ שאינו יכול לגומרה מבע"י והיא נגמרת מאיליה בשבת כגון לשרות דיו וסמנין במים והן נשרים כל השבת, ולתת אונין של פשתן לתנור כדי שיתלבנו ולתת צמר לתוך היורה שאינה על גבי האש וטוחה בטיט אבל אם היתה על האש אסור שמא יחתה בגחלים, או אפי' אינה על האש אם היא פתוחה אסור שמא יגיס בה בכף והמגיס בקדרה אפי' אינה על

1. יש לשבח את מפתחי התוכנה שצדקו בכך שהבדיקה של זמן שבת היא של המחשב הנכנס ולא של בעל האתר מפני שכאמור לעיל המארח בעל האתר אינו מצווה על שביתת כליו, מה גם שהכלים – המחשבים של חברת השרתים – אינם שלו. אם כי בכך הם מונעים גם גלישת נוכרים שאינם מצויים בשמירת שבת.

או הורדת תוכנות או קבלת עידכונים ואין חשש להתערבותו בשבת בתהליכים אלו הדבר מותר. וה"ה לעצם החזקת אתר בבעלותו בכך שהאתר 'עובד' או פתוח בשבת אין שום איסור. מה גם שהאתר מוצב בתוך המחשב של חברת השרתים, ואינו ברשותו בשבת.

ג. נבדוק עתה את הטענות של בעלי חברת התוכנה כלפי משאירי האתר שברשותם כשהוא פתוח בשבת. לגבי לפני עיוור ומסייע לעוברי עבירה. לפני עיוור ודאי שאין עובר שהרי אין כאן תרי עברי דנהרא.

כדברי תוספות (שבת ג ע"א) לגבי משנה ראשונה בריש מס' שבת: "בבא דרישא פטור ומותר — וא"ת והא קא עבר אלפני עור לא תתן מכשול ואפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו דלא עבר משום לפני עור דמושיט כוס יין לנזיר מוקי לה בפ"ק דמס' עבודת כוכבים (דף ו:): דקאי בתרי עברי דנהרא, מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאיסור, ואפילו אי מיירי בנכרי דלא שייך לפני עור מיהו איסור דרבנן מיהא איכא... וא"כ לכל היותר יש בכך חיוב להפריש מדרבנן ומסייע לעוברי עבירה.

והנה פסק הרמ"א (יו"ד סי' קנא ס"א) בהל' עכו"ם: "ו"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. (מרדכי דפ"ק דע"ז). ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. (ר"ן שם ובתוספות ואשיר"י והגמ"ר פ"ק דשבת לדעת הרב)".

היינו, נחלקו הראשונים במקום שאינו

האש חייב משום מבשל ומותר לפרוס מצודות חיה וענף ודגים והן ניצודים בשבת... ומותר לפתוח מים לגנה והם נמשכין והולכין בכל השבת ולהניח קילור עבה על העין אע"פ שאסור בשבת משום ממרח אבל קילור רך וצלול אפי' בשבת מותר להניחה ע"ג העין ומותר לתת מוגמר תחת הכלים והם מתגמרים מאליהן כל השבת, ולתת שעורין בגיגית לשרותן ולתת גזלים בכלי והן דולקין והולכין כל השבת אע"פ שמשתמש בכלי דקי"ל שבינת כלים לאו דאורייתא ואפי' אם הכלי עושה מעשה בשבת. וטוענין בקורות בית הבד ובית הגת מבע"י על זיתים וענבים שנתרסקו מבע"י וטוען עליהם להוציא מהן משקין והשמן והיין היוצא מהן מותר וכן בוסר ומלילות שנתרסקו מבע"י וטען עליהם מבע"י להוציא מהם משקין מותרין המשקין היוצאים מהם ודוקא שנידוכו היטב מע"ש ואינן מחוסרים אלא שחזיקה אבל לא נידוכו היטב אלא שנתרסקו מעט אסורין המשקין היוצאין מהם אבל אסור לתת חיטין לתוך ריחיים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום כיון דאושא מילתא טפי איכא זילותא דשבתא". והב"י הוסיף: "ומ"ש דקיימא לן שבינת כלים לאו דאורייתא. אינו מדוייק דאפילו איסורא דרבנן ליכא דהא לכתחלה שרי אלא דנקט סירכא דלישנא דגמרא למאי דהוה ס"ד דבית הלל אית להו שבינת כלים דאורייתא".

עולה מדבריהם שאין איסור על האדם שכליו יעשו פעולות עבורו אפילו יש לו רווח ממוני בכך, ובתנאי שלא יימשך הוא עצמו לחילול שבת, וכן אסרו השמעת קול או פעולות ע"י נכרי שלא יהיו בביתו של הישראלי וכד'. וכ"פ בשו"ע (או"ח סי' רנב). ולפי"ז אם המחשב עושה עבורו חישובים

חבל נחלתו

היינו, הש"ך סובר שאין כאן מחלוקת אלא תלוי במי המדובר. האם בישראל מומר או בנכרי אשר כלפיהם אין כלל איסור מסייע, או בישראל שחייבים להפרישו. ובפ"ת (ס"ק ד) הביא ראייה לדברי הש"ך ממשנת דמאי פ"ג שהובאה בסוגיא במס' ע"ז.

הדגמ"ר (על אתר) באר את הש"ך שכוונתו למומר העושה במזיד דוקא כלפיו אין חייבים בלפני עוור ואין צריך להפרישו מן העבירה, אבל מומר בשוגג חייבים להפרישו וכ"ש שלא למכור או לתת לו דבר עבירה (וע"ע בנחלת צבי בסי' קס).

כשנבדוק את השאלה שלפנינו נראה כי לפי הש"ך פטור לגמרי שכן ישראל הגולש בשבת באינטרנט הוא ודאי אינו שוגג², וא"כ בעל האתר אינו עובר אף בלפני"ע מדרבנן. ולכל היותר אם בעל נפש הוא כלומר חסיד, הוא צריך למנוע ישראל אחר מלגלוש באינטרנט בשבת.

ד. אולם לענ"ד אף בעלי נפש אינם צריכים להסיר את האתר בשבת. הרי בעלי האתר אינם עושים מאומה. האתר פתוח וכל הרוצה להיכנס יכול להיכנס, נכנסים אליו הן נוכרים והן ישראל, וכי הוא צריך לבדוק מי הנכנס ולמנוע מישראל כדי שלא יהיה בבחינת מסייע??!

צריך לברר מה הגדרים לסיוע לעוברי עבירה. וכי אסור להכניס נזיר למקום שבו יש יין, וכי אדם מצווה לשבת עם מקל

תרי עברי דנהרא בדין מסייע לע"ע. יש הסוברים שאין איסור מסייע, ויש הסוברים שיש איסור מסייע. וא"כ ה"ה לגבי קביעת תוספות אף היא אינה מוסכמת, ולפי השו"ע דוקא בעל נפש יחמיר על עצמו. והגר"א (ס"ק ח) כתב שנראה לפסוק כדעה השניה.

והש"ך (ס"ק ו) כתב: "ר"א כו' — דס"ל דכי היכי דאמרינן בש"ס גבי נזיר דאסור להושיט לו כוס יין דהיינו דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא ה"ה הכא, ויש מחמירין וסוברין דמ"מ איסור מדרבנן איכא אפילו לא הוי כמו תרי עברי דנהרא, וכל זה לדעת הרב, אבל לפענ"ד דלא פליגי, דכ"ע מודים להמרדכי ותוס' בפ"ק דעבודת כוכבי' **דבעובד כוכבי' או מומר שרי** והגמ"ר ותוס' והרא"ש בפ"ק דשבת והר"ן פ"ק דעבודת כוכבים מיירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור וכדכתב הרא"ש שם דלא גרע מישראל קטן אוכל נבילות שב"ד מצווים להפרישו כ"ש ישראל גדול משא"כ בעובד כוכבי' וישראל מומר שאינו חייב להפרישו תדע שהרי כתב הרב בד"מ דדעת התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים כדעת המרדכי שם דשרי ול' הרא"ש רפ"ק דעבודת כוכבים הוא כלשון התוס' שם א"כ לפי דעת הרב יהיו דברי הרא"ש סותרים זה את זה וכן רבינו ירוחם נתיב י"ז ריש ח"ו כתב כדברי התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים ובנתיב י"ב ח"ג כתב כדברי התוס' רפ"ק דשבת אלא ודאי כדפי".

2. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: וכי אין תינוקות שנשבו? ואפילו דתיים, אולי לא כולם יודעים את האיסור.
תשובת מחבר: יש תינוקות שנשבו, אמנם לגבי חשמל ושימוש בכלי חשמל בשבת, נלע"ד שפשט איסורם בישראל, ולכן מי שגולש בשבת יודע את האיסור, ואם בכ"ז הפעיל מחשבו ונכנס לאינטרנט הרי הוא בבחינת מומר.

שהוא לא תלמוד תורה נכנסים למחלוקת האמורה בשו"ע (או"ח סי' שז סי"ז): "אסור ללמוד בשבת ויו"ט, זולת בד"ת; ואפילו בספרי חכמות אסור; ויש מי שמתיר, וע"פ סברתו מותר להביט באצטרלו"ב בשבת, (ולהפכה ולטלטלה כדלקמן סי' ש"ח)³.

ובמשנה ברורה (ס"ק סה) כתב: "ויש מי שמתיר — וכן נוהגין להקל, וכתב בא"ד דירא שמים ראוי להחמיר בזה כי הרמב"ם והר"ן אוסרים".

וכאמור הרי אין מדובר שבעל האתר עושה זאת אלא הוא אך מאפשר לגולש להיכנס לאתר ואין כאן אף משום מסייע.

ו. ומה שכתבה חברת התוכנה שעוברים בהנאה ממלאכת שבת בכך שגולשים לאתר שלו, נראה לענ"ד שאין זו הנאה, שהרי הוא אינו מעוניין שעבריינים ייכנסו ויקראו, כדברי הגמ' (הוריות י"ב): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אפילו טובתם של רשעים רעה היא אצל צדיקים". וא"כ מה שאחרים נכנסים וקוראים בתוך האתר שלו בשבת דוקא, אין הוא נהנה מכך.

רוב האתרים אינם מסחריים אלא מביאים מידע בלבד ובהם לדעתי אי"צ כלל תוכנה זו. וסיבה נוספת להיתר היא שהאתר מכוון הן לישראל והן לנכרים, והרי נכרים אינם מצווים בשמירת שבת וכפי שהקדמנו איסור עצמי לסגירת האתר בגלל שבעליו שומר שבת אינו קיים, ולכן מדוע שיימנע מנכרים לקרוא את הדברים באתר. ז. השאלה שצריך לתת עליה את הדעת

היא הנאה ממכירה בשבת באתרים המיועדים לכך, היינו שהאתר שלו מוכר

ולגרש נזירים מכרמו משום 'לך לך אמרין לנזירא לכרמא לא תקרב'? וכי קרובי המת צריכים להציב שמירה על כהנים כאשר הם באים להלוויה או לבית הקברות כדי שלא יטמאו? וכי אסור למכור מחשב לישראל מומר כדי שלא יגלוש עמו לאתרים אסורים או בזמנים האסורים, וכי אסור למכור מזגן למחלל שבת שמא יפעילו בשבת?

את הגדרים ניתן ללמוד מהרמב"ם בהל' שמיטה ויובל פרק ח, העוסק במכירה לחשוד על השביעית, והכלל הוא כדברי הרמב"ם (פ"ח ה"ב): "זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית אסור למכרו לחשוד, ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מותרת מותר למוכרו לחשוד".

כלומר כל מכשיר המיועד לעבירה אסור למכור לו אבל מכשיר שאפשר להשתמש בו להיתר ולאיסור מותר למכור לו. וק"ו כאשר בעל הדבר אינו עושה שום פעולה והעבריינן מכניס עצמו למצב וגורם לעבירה אין בעל הכלי חייב מאומה. ולכן מי שיש לו נר דולק בשבת בפתח ביתו ובא עבריינן והצית סיגריה אינו עובר במאומה ואינו חייב לנעול את הנר כדי שעבריינן לא יעבור מחמתו. וה"ה לגבי אתר אינטרנט הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות, ולכן אם אחרים מכשילים את עצמם בעל האתר אינו מצווה בסגירתו. וה"ה להכשלה של הגולשים בקריאת שטרי הדיוטות, הוא אינו הגורם ומה שאחרים נכנסים ועוברים הוא אינו חייב בכך.

ה. לגבי הקריאה בשטרי הדיוטות כיון שאין הגלישה לשטרות שלו, אלא למידע

3. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: מידע מסחרי אינו ספרי חכמה, והוא אסור לכו"ע.

חבל נחלתו

הבאה לו לאדם בעל כרחו באיסור מכל האיסורים אם נתכוון אסור ואם לא נתכוון מותר". במקרה שלפנינו אין המדובר בהנאה ישירה אלא ברווח ממוני הבא לו כנגד רצונו⁴, וא"כ דינו עוד יותר קל. ועם זאת יש בכך חילול השם של רווח ממוני מחילול שבת של אחר, אע"פ שהדבר נגד רצונו.

ח. כיון שהחשש הוא של חילול השם, נראה שבעל אתר מסחרי יכול להוסיף כיתובית: 'אין לבצע פעולות קניה ומכירה בשבת ע"י יהודים' ובכך יסיר ממנו את חילול השם שנובע מפעולות שיעשו כנגד רצונו באתר. ועם זאת להסרת לזות שפתים ולשם קידוש השם ראוי שבעלי אתרים כאלה שאינם של מידע אלא של מכירות ופעולות ממוניות כגון של בנקים וכד' ישתמשו בתוכנה אשר תחסום שימוש באתר שלהם בשבת.

ט. אולם בעלי אתרים כאלה המחוייבים כלפי נוכרים להשאיר את האתר פתוח לגלישה כל הזמן נראה שיצטרכו להסתפק בכיתובית כמו שהוזכר לעיל וכמובן להסיר פעולות מכירה יזומות כגון מכירות פומביות.

מסקנה

אתרים מסחריים של יהודים, אשר אינם מחוייבים כלפי נוכרים להשאיר את האתר שבידם פתוח כל הזמן, ראוי ממידת

עבורו בשבת וכאן לא ניתן להתנות תנאים כמו עם נכרי. והנאה ממלאכת שבת אסורה מדרבנן כאמור בשו"ת יביע אומר (ח"ו או"ח סי' לד): "שאיסור הנאה ממלאכת שבת הוא רק מדרבנן, דמדאורייתא ליכא איסורא, דק"ל (כתובות לד וחולין קטו) היא קדש ואין מעשיה קדש, (וכן דעת הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והמאירי, הובאו בשטה מקובצת (כתובות לד). וכן דעת הר"ף פ' כירה (לח) והרא"ש (ב"ק ע"א). ודלא כהלבוש (ר"ס ש"ח) שכ' שמעשה שבת אסורים מן התורה, וכבר הושג במלבושי יו"ט (ר"ס שיח) ובאר (שם סק"ב). וע"ע בפתח הדביר (שם סק"א) ובשו"ת יהודה יעלה קובו (חאו"ח סי' ג). ע"ש".

וכאן הוא נהנה כספית מאיסור דרבנן שישאל אחר עובר בשבת. בכ"ז הגר"ע יוסף ביבי"א (שם) אוסר אף את זה וז"ל: "אפ"ה שפיר יש לאסור ליהנות ממלאכת שבת אף ע"י ראייה דהוי רק מדרבנן". אמנם יש לחלק בין ההנאה שבענייננו לבין הנאה מכוונת בשאלה עליה דן הגר"ע יוסף. השאלה שעסק בה היתה צפיה בתוכנית טלוויזיה בשבת כאשר המכשיר מופעל ע"י שעות שבת והיא מעשה הנעשה ע"י בעל המכשיר, בעוד שהשאלה שלפנינו היא הנאה בעל כרחו, וכתב הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ד הי"ב): "האוכל מאכל ממאכלות האסורות דרך שחוק או כמתעסק, אע"פ שלא נתכוון לגוף האכילה, הואיל ונהנה חייב כמי שמתכוון לעצמה של אכילה, והנייה

4. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה: אין זה כנגד רצונו. תשובת המחבר: איני חושב שראוי לחשוך בו שניחא ליה בכך שאחרים יקנו בחנותו בשבת, אף שהוא נהנה ממונית מכך, ועכ"פ אסור לו ליהנות מחילול שבת של אחרים.

חבל נחלתו

חסידות שיחסמו את הגישה אליהם, בשבתות וימים טובים ע"י תוכנה זו⁵.

סימן ז

השקאה ע"י נכרי בשבת

שאלה

הכי אמר ליה: מאי בעית לאותביה למר? אמר [ליה: דתניא], הזאה שבות ואמירה לנכרי שבות, מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת, אף אמירה לנכרי — שבות, ואינה דוחה את השבת! אמר ליה: ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה? דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים". אבבי הקשה מהזאה שכל איסורה הוא שבות מדרבנן, ואעפ"כ אינה דוחה את השבת, והישוה אמירה לנכרי להזאה. ורב יוסף השיב שיש לחלק בין הזאה שיש בה מעשה לבין שבות שאין בה מעשה.

ומפרש רש"י: "מה הזאה שבות ואינה דוחה שבת — ואפילו במקום מצוה, כגון לשחוט פסחו, כדתנן בפסחים בפרק אלו דברים (סה, ב)".

ב. ממקרה זה למדו הפוסקים שתי שיטות הלכתיות עקריות, השיטה הראשונה היא שיטת הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש ומרבית הפוסקים. כך מנסח אותה הרמב"ם (הל' שבת פ"ו הל' ח-י):

"(ח) ישראל שאמר לגוי לעשות לו מלאכה זו בשבת אע"פ שעבר ומכין אותו מכת מרדות

בערב שבת כמה שעות לפני שבת נשאלתי על מטע צעיר בן כמה ימים שנתגלה שמערכת ההשקיה לחלק מהשטח אינה משקה כראוי וישנה בעיה של התיבשות השתילים הצעירים. בשטח מתגורר בדואי, והשאלה היא האם מותר להורות לו, או לשכור אותו לשבת זו, כדי שיפתח מים בשבת בחלקות הבעיתיות.

תשובה

א. מסופר במסכת עירובין (סז ע"ב): "ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה, אמר להו רבה: נייתו ליה חמימי מגו ביתאי. אמר ליה אבבי: והא לא ערבינו! — אמר ליה: נסמוך אשיתוף. — אמר ליה: הא לא שתפינו! — נימרו ליה לנכרי ליתי ליה. אמר אבבי בעי לאותביה למר ולא שבקן רב יוסף, דאמר רב [יוסף אמר רב] כהנא: כי הוינן בי רב יהודה, הוה אמר לן: בדאורייתא — מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה, בדרבנן — עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא. לבתר

5. הערת הרה"ג יעקב אריאל — רב העיר רמת-גן: השארת אינטרנט (מתוך הנחה שהוא חסום כהלכה!) פתוח בשבת.

אומנם אין כאן הכשלה אך אם המדובר במסחר לפחות שכר שבת יש כאן ולכן אסור לכאורה לאפשר התקשרות בשבת. אך המכשיר מיועד לסחר בינלאומי ואם לא יוכלו קליינטים להתקשר בשבת יאבדו הבעלים את פרנסתו כי לא יתקשרו אתו בכלל, הוא רשאי להשאיר את האינטרנט פתוח ולאפשר התקשרות בשבת, אולם את הרווחים (נטו) עליו לתת לצדקה. הוספת המחבר: דוקא בקניית ישראל אבל מותר ליהנות משכר שבת כתוצאה מקניית נכרי (ע"י שו"ע סי' רמו ס"א).